

INTELIGENCES STĀJA

P. JUREVIČS

Ir jau bieži teikts un atkārtots, ka tā ir inteliģence, kas ir kādas zemes sāls, — un par spīti zinamai banalitātei, ko jau ieguvis šis izteiciens, tas tomēr paliek patiess. Tiešām, tautas vadītāji un skolotāji vienmēr nāk no inteliģences, inteliģence ir arī tā, kas māca un sugestē tautai, kādas vērtības tai jāaizstāv, vai vismaz norāda uz tām un izceļ tās spilgtākā gaismā. Šai ziņā var pilnīgi teikt, ka kādas tautas liktenis atkarīgs no tā, kāda tai inteliģence un kāda ir šīs inteliģences stāja, t. i. tās par parastiem kļuvušie politiskie domāšanas, jušanas un izturēšanās veidi.

Tas uzliek inteliģencei lielu atbildību un nav nemaz iespējams pārāk nopietni un stingri pieiet šīs stājas kritiskam aplūkojumam. Šāds aplūkojums tomēr nav visai populārs uzdevums, jo trūkumu uzrādīšana vienmēr rada nepatīkšanu, tā traucē omulību un tāpēc itin dabīgi rada opozīciju pret sevi un liek mēģināt noraidīt eventualos pārmetumus kā nedibinātus.

Tomēr kā viss pasaulē ir nepilnīgs, tā nepilnīgas no kaut kāda viedokļa mēdz būt arī tautu izglītoto aprindu stājas. Pārāk viegli ar to tomēr nevajaga samierināties, jo jāievēro, pirmkārt, ka iespējamās visāda veida nepilnības — te nevainīgas un nesvarīgas, te kaitīgas un pat ļoti bīstamas, — otrkārt, jāņem vērā arī ikvienas tautas un tās inteliģences īpatnais stāvoklis un eksistences nosacījumi. Ir skaitliski lielas tautas, kas dzīvo plašā un homogēnā masā un kuru robežas apskalo tikai jūras un okeāni, un ir mazas tautas, kas dzīvo starp lieliem kaimiņiem, kuri apdraud tās gan kulturali gan politiski, it sevišķi, ja tajās paguvuši jau iefiltrēties arī dažādi svešķermeņi.

Skaitliski lielās tautās, sevišķi tais viņu daļās, kas dzīvo tālu no robežām, iespējama diezgan liela vaļība,

varbūt pat anarchisms un politiska frivolitāte, — tās šādu greznību — kaut arī tikai šāuros apmēros un tikai zinamos brīžos — var sev atļauties, jo tas tām nav vienmēr bīstami. Citādi ir ar mazākā tautām, kas visā savā sastāvā pielīdzināmas robežu tautām. Būtu vislielākā aplamība mēģināt iepotēt gluži mehāniski arī mazākām tautām lielākās tautās iespējamās izturēšanās veidus kā pielaujamus arī tām, vai pat kā normas un ideālus. Mazākās tautas, kurām kā kulturali tā politiski visai bieži jāiztur lielāko kaimiņu agresīvais spiediens, nevar skatīties caur pirkstiem uz parādībām, kas citos apstākļos, var būt ciešamas; tās neizbēgami, ja grib pastāvēt, ir spiestas uzstādīt savai inteliģencei daudz augstākas un stingrākas prasības. Tāpēc, lai arī cik nepatīkami tas būtu, tām visi defekti savā stājā jāmeklē un jāanalizē sevišķi sīki un nesaudzīgi. Bez šaubām, ne visos apstākļos tas vienādi labi iespējams. Ja tautas stāja būtu sevišķi nestabila, tad varbūt par to labāk nemaz nerunāt. Par to vērts runāt tikai tad, ja ir liela ticība savai tautai, ja ir liels optimisms, liela pārliecība, ka vainas ir ārstējamās, ka par spīti šķēršļiem grūtības un nepilnības ir pārvaramas, un ka te daudz ko var darīt tieši tie, kam ir dedzīga griba, lai stāvoklis kļūtu pilnīgāks. Šādos nolūkos mēs tad arī gribam pakavēties pie latviešu inteliģences stājas aplūkojuma.

Pieejot no šī viedokļa mūsu plašākai publikai, liekas ka tā ir diezgan apolītiska. Tā, piem., publiskas lekcijas par nacionāliem un valstiskiem tematiem — ja tām nav kādas sensācijas piegaršas, vai nav vēl kādi speciāli motīvi — tiek apmeklētas diezgan kūtri, un tāpat arī grāmatas par šiem tematiem nav vispopulārākās. Parasti tad šādu izturēšanos mēdz izskaidrot un arī attaisnot ar

to, ka šādi temati esot jau par daudz nodrāzti un apnikuši, ka runātāji vai autori par daudz operejot ar gatavām klišejām vai tukšām frazēm, bieži esot jūtams nepatiesīgums u. t. t. Šādos izskaidrojumos varbūt dažreiz ir daļa patiesības, tomēr pilnīgi tie neapmierina. Ir jau vēl daudzas citas pēc būtības banālas lietas piem. kāršu spēle, cirka sacīkstes u. tamlīdz., un tomēr par tām stipri interesējas. Uz to tad aizrāda, ka pēdējos piemēros aizraušānās atkarīga no specialas kaislības, — un ar to tad arī varbūt tieši, kā saka, «trāpa» naglai uz galvas. Ar to tad būtu pateikts, ka pie nacionāli valstiskām problemām mūsu publiku nesaista un nevelk spēcīgi afektīvi faktori, citiem vārdiem — ka nacionālais Erots tajā nav spēcīgs, ar ko tad arī izskaidrotos tās apolitisms.

Tuvāki aplūkojot, šāds secinājums tomēr prasa vēl sīkāku niansējumu un novērtējumu. Jāņem vērā, ka šāda plašākās publikas neinteresēšanās par nacionāli valstiskām problemām nav nekas specifiski latvisks, bet tāda tā mēdz būt pa laikam visur. Vidusmēra pilsonim gribas dzīvot savu vaļīgo dzīvi, stāvēt tiešās attiecībās tikai ar tuvāko apkārtni, sekojot tikai savām vistiešākām instinktivām interesēm. Iziet ārā no savas intimās dzīves šaurā loka, tam nozīmē izjaukt primitīvo dzīves vienību un veselumu, nozīmē paplašināt to, iziet it kā svešā pasaulē, bet tas viss prasa piepūli, prasa sasprindzinājumu, bet tas ir pretī dabīgai kūtībai, un uz to pilsonis ir gatavs tikai svarīgos izņēmuma gadījumos. Bez tam, otrkārt, jāņem vērā arī attiecīgā laikmeta un vietas specifiskie politiskie apstākļi, kādi piem., ir karš, neitralitāte u. t. t., kas viss veicina un pat uzliek par pienākumu atturību politiskās domas izpausmē.

Tomēr, ja arī plašās inteligentās publikas pasivitāte tādā kārtā nebūtu nekas neparasts, mums kā tautai, kurai daudz kaimiņu, tas nav ideāls stāvoklis, jo mums nepietiek ar to, ka apmierinām vidusmēra prasības:

mūsu nacionāli valstiskai apziņai jābūt sevišķi modrai, vienmēr gatavai reaģēt arī uz sīkiem briesmu signāliem, — tai jābūt it kā sargkareivju psihikai. No šī viedokļa tad jāpieiet arī dažādiem citiem jau specifiskākiem un nopietnākiem mūsu nacionālā Erola defektu gadījumiem, kuriem — kaut arī tie konstatējami tikai sporadiski un pa retam — tomēr piegriežama vērība, lai tie neklātu simptomātiski. Šai ziņā svarīga nozīme piešķirama nesen pārdzīvotām kritiskām dienām, kas zināmā mērā pārsteidza ļaudis un nevilšus lika tiem atklāties. Var teikt, ka tauta un inteliģence pārbaudījumu visumā izturēja labi un izrādīja aukstasinību un stājas stingrību. Bija tomēr atsevišķi gadījumi, kurus der atzīmēt un par kuriem ir vērts pārdomāt. Svarīgākais no tiem ir, ka daļa tīrasinīgu latviešu aizbrauca līdzī svešiem cilvēkiem, atstājot Latviju uz visiem laikiem. Inteliģences pārstāvju starp šiem ļaudīm gan bija maz, bet tomēr bija; toties vairāk jau to bija starp tiem, kas bez maz būtu aizbraukuši un, droši vien, vēl vairāk tādu, kas vismaz domās pie tā bija kavējušies. Ir skaidrs, ka aizbraukušajos cilvēkos viņu saistības ar latviešu tautu un valsti nav bijušas stipras, viņu nacionālais Erots nav bijis spējīgs pārvarēt cita veida afektīvas saistības — galvenā kārtā ar ģimeni, ar mantu, ar šķietamo personīgo drošību. Varbūt, ka tas viss ir cilvēcīgi, bet varonīgi tas nebija un sargpošteņa karavīram nepiedodami.

Te tad starp citu atklājas tā negatīvā loma, kādu pie mums spēlējušas jauktās laulības. Pirmā brīdī varētu likties, ka šādas laulības latviešu zemē var tikai kuplināt latviešu tautu, pievedot tai svaigas asinis. Izrādās tomēr, ka, ja arī ne vienmēr, daudzos gadījumos ir bijis un ir citādi: izrādās, latviešu mātes latviešu zemē, ir dzemdējušas un izauklējušas gan vāciešus, gan krievus, gan pat žīdus! Viss tas iespējams tikai, ja nacionālo saistību vērtības saskatījums ir neskaidrs nevien tikai at-

tiecīgā personā, bet arī tās tuvākā apkārtnē. Šai ziņā mums par ļaunu nāk kāda mūsu īpašība, kas citos apstākļos pati par sevi ir vērtīga — proti mūsu garīgais mošums un pielāgošanās spējas. Tā pie mums divainā kārtā dažreiz jākonstatē, ka, piem., nevis poļu laukstrādnieki iemācas latviski, bet viņa saimnieki poliski. Svešais laukstrādnieks bieži ir intelektuali un arī gribas ziņā par kūtru un nespējīgu, lai iemācītos svešo latviešu valodu, un te notiek, ka garīgi mošais saimnieks, gan aiz nepacietības, gan aiz zināšanas kāres pirmais iemācās svešo valodu — un tā pakalpīgi aizsteidzas priekšā svešniekam. Un līdzīgi gadījumi bieži notiek arī ģimenēs. Šī pielāgošanās spēja un līdz ar to arī tieksme ir nacionāli politiskā ziņā diezgan klūmīga latviešu īpašība, sevišķi tāpēc, ka no tīri praktiskās sfēras tā var tikt pārnesta arī uz augstākām vērtībām, kuras tad arī var tikt upurētas praktiskiem aprēķiniem. Šāda upurēšanas gatavība sagaidama, piem., no tiem, kas žēlojas par zemes un apgrozības šaurumu, kas gatavi uzturēt sakarus ar visiem visos gadījumos, kur tas šķiet izdevīgi u. t. t. Latviešu dzimts cilvēkiem bijusi paruna, «kad tikai labi kungi, tad jau var dzīvot». Izrādas, ka viens otrs šīs primitīvās anachroniskās mentalitātes pārstāvis vēl uzglabāties līdz mūsu dienām, — un tie tad gatavi pielāgoties visiem gadījumiem, kādus tie savā pārbiedētā fantāzijā iztēlo par iespējamām. Tas tad bieži liecina nevien tikai par nacionālā Erola vājību, bet jau tieši par pašcieņas un tā lepnuma trūkumu, uz kuru mēs allaž esam tikuši aicināti un modināti, lai tas stātos mazticības vietā. Bet kā redzams, šie mazticības un neticības dīgli ne vienmēr un visur vēl pārvarēti, — un to varētu konstatēt arī analizējot vēl citus gadījumus, — bet tos jau katrs droši vien atradīs arī savas tuvākās personīgās pieredzes aplokā. Viss tas tomēr liecina, ka mūsu nacionālā stājā vienā otrā gadījumā tiešām konstatēja-

mi trūkumi un, ja meklējam tam iemeslus, tad vispirms var atzīmēt, ka par spīti šķitumam, pie mums tomēr vēl valda bieži vislielākā neskaidrība par nacionālo ideju gan dziļāko saturu, gan to būtību, gan to nozīmi atsevišķā cilvēka dzīvē, tā kā bieži par to nav pat jēgas.

Tā vieni iedomājas, ka nacionālā kustība identificējas ar kādu speciālu sektantismu. Tā prasot atgriešanos atpakaļ pie priekš tūkstots gadiem pastāvējušas dzīves veida un ārēja ietērpa un pat pie sirmā senatnē izveidotiem primitīviem ticējumiem un uzskatiem. Tā ka viss tas šķiet mūsu laikmetam nepieņemams, tad līdz ar to nepieņemama izrādas arī nacionālā orientācija. Nav tomēr šaubu, ka šāds slēdziens ir pārpratoms. Nacionālais idealisms nebūt neprasa atgriešanos pie primitivismā, un ja kaut kur kaut kas līdzīgs tiek izteikts, tad tā ir jau speciāla doktrīna, kas izveidojusies un pastāv tikai vairāk vai mazāk šaurās aprindās. Nacionalisms turpretim ir daudz plašāka mācība, un tā neprasa īsti vairāk neko, kā tikai, lai katrs īsts latvietis būtu efektīvi saistīts ar latviešu zemi, tautu un tās likteņiem, lai tas būtu pārliecināts par tās tiesībām dzīvot savā patstāvīgā valstī un veidot savu kulturu un, it sevišķi, lai tas arī savā darbībā visiem līdzekļiem veicinātu šos mērķus un stāvētu par savu tautu un tās tiesībām, — bet viss pārējais ir blakus lieta.

Tālāk, ļoti izplatīts ir uzskats — iegūts atkarībā no iespaidiem, kas nāk no dažādiem notikumiem starptautiskā dzīvē — ka nacionalisms nozīmējot no vienas puses agresiju pret citām tautām, bet no otras puses — vispārēju nivelēšanos, maršēšanu rindā, runāšanu korī, personības un citu augstāku vērtību noliegumu. Šis uzskats tomēr ir pārpratoms un ir karikatūra attiecībā pret īsto nacionalisma būtību, un gribēt reducēt to uz šādu saturu būtu tikpat kā pielīdzināt kristietību inkvi-

zīcijai, — kā to jau arī mēģinājuši darīt kristietības ienaidnieki.

Tomēr no otras puses, tāpat kā laba karikatura atklāj kaut arī pārspīlētā veidā kaut ko no sava oriģināla īpatnībām, tā šī nacionalisma karikatura ir zīmīga tai ziņā, ka tā it kā nevilšus atklāj, kur meklējams tas, kas vienam otram latviešu cilvēkam it kā instinktivi nepatīk nacionālajā kustībā un tāpēc liek to redzēt attiecīgā nepatīkamā gaismā. Patiesības graudiņš aprādītā karikatūrā ir tas, ka nacionalisms tiešām prasa no vienas puses vienību resp. kopā iešanu un solidaritāti, bet no otras puses tas līdz ar to neizbēgamā kārtā zināmā mērā ierobežo individu, tas vairs nav un nevar būt gluži brīvs, tas nevar vairs domāt vienīgi par «sevis piepildīšanu», bet tam jāpielāgojas arī citiem resp. tautas veseluma interesēm. Ar to tad mēs arī esam pienākuši pie nacionalisma vārīgā punkta, it sevišķi pie latviešu cilvēkam vārīgā punkta. Ja latviešu nacionāli politiskā stājā mēs vienā otrā gadījumā redzam kādus trūkumus, ja viens otrs latvietis reizām mums šķiet apolitisks vai pat anacionāls, tad tas, man liekas, stāv ciešā sakarā ar šo īpatnējo latviešu dvēseles satversmi, kas orientēta uz individualismu un egocentrismu.

Šādu uzskatu, šķiet, var apstiprināt arī latviskā rakstura veidošanās faktoru sīkāka analīze, kura, noskaidrojot apstākļus, kādi ir darbojušies pretī mūs interesējošās stingrās nacionālās stājas izveidošanai, līdz ar to var dot līdzekļus racionāli apkārot defektu rašanos šai stājā.

Analizējot kāda rakstura veidošanās faktorus, vispirms jāņem vērā iedzimtības moments. Te nu par latviešu tautu mēdz atzīt, ka tajā bez ziemeļu tautas asinīm diezgan lielā mērā ieplūdušas arī Austrum-baltijas rases asinis. Starp šīs rases psihiskām īpatnībām tad nu mēdz izcelt, kā tai it sevišķi raksturīgu — lirisku untumainību. Cik visas šīs

rases teorijas pareizas vai nav, — tas mūs šai gadījumā var pārāk neinteresēt, jo kā lirisma tā untumainības (kas ir stūrgalvības variācija) momenti latviešu raksturam jau bieži ir tikuši piedēvēti, — nevien tikai deducējot tos no kādiem vispārīgiem teoretiskiem pieņēmumiem, bet arī tieši konstatējot tos dzīves īstenībā. Lirisma momenta spēcīgumu, kaut gan nekādā ziņā ne pārsvaru, latviešu raksturā šķiet apstiprina arī tas, ka liriskā dzeja latviešu literatūrā ir, vai vismaz ir bijusi, samērā ar citiem žanriem, viskuplāki reprezentēta.

Var jautāt, vai šai rakstura dispozīcijai ir vai nav kāda ietekme uz tautas nacionālo un valstisko stāju, un kāda šī ietekme ir. Ka ietekme pastāv, to neviens neapšaubā, bet tās raksturu daudzi tautu psihologi tiecas iztulkot kā negatīvu. Te tomēr jāizšķir divi dažādas lietas. Liriskais cilvēks, un vēl vairāk liriskais dzejnieks, bez šaubām ir emotīvs, ir jūtīgs kā mimosas lapa, tas viss ir iegrimis sevī un savos iekšējos pārdzīvojumos, un tam nav tieksmes vienmēr rūpīgi saskaņot savu izturēšanos ar ārpasauli un tās prasībām. No šī viedokļa tiešām liriskais cilvēks, kas vairāk seko saviem jūtu impulsiem nekā paradumu dresurai un prāta aprēķiniem un kas līdz ar to ir opozīcijā pedantiskumam un filisterīgumam, nebūs absolūti disciplinēts sabiedrības loceklis; tas bieži atļausies sev arī vienu otru savvaļību, — un ja kādā sabiedrībā šāda rakstura cilvēku ir daudz, tad tajā droši vien nevaldīs priekšzīmīga organizācija un kārtība un no šī viedokļa tai piemītis zināms vājums.

Mūsu latviešu sabiedrību visumā liekas tomēr šai ziņā lirisms sevišķi neapdraud. Pie mums pārsvarā tomēr šķiet vairāk ir smagi un cieti raksturi, un liriķi īsti tikai kaut cik kompensē šo pretējo vienpusību. No otras puses tomēr liriķi var spēlēt visai lielu pozitīvu lomu valstiskās un nacionālās stājas stiprināšanā.

Būdami emotīvi un izjūzdami tiek-smi uz ekspansiju, uz iejušanos citos cilvēkos, tie pa lielākai daļai ir lieli nacionalisti, — tie pirmie izjūt savas tautas tieksmes un ilgas, dzīvo tām līdz un izteikdami tās, padara tās spilgtākas. Šai ziņā vēsture jau zina daudz piemēru, kur dzejnieki spēlēja izcilu lomu nacionālās kustībās, — un to labi zina arī mūsu vēsture. No šī viedokļa tā tad mums nemaz nav jāskumst par liriku daudzumu mūsu dzejā, — bet mēs varētu būt par to visai priecīgi.

Tomēr te jāņem gan vēl vērā divi lietas. Vienkārt iespējami (it sevišķi vispārīga paguruma laikmetos) arī tādi liriķi, kas ir tik lieli ego-centriķi un individualisti, ka tos nekādi nevar interesēt tādas abstrakcijas, kā tauta un valsts, bet kas spēj pievērsties vienīgi savām iekšējās evolūcijas personīgajām avanturām: tie jūtas brīvi kā putni, un pasaule tiem īsti ir tikai līdzeklis ierosināt sevī dažādus īpatnējus pārdzīvojumus. Otrkārt, ir jāšķir liriskie dzejnieki un liriskie cilvēki: dzejnieki savu lirismu var objektīvēt mākslas darbos — dzejās, tādā kārtā radot kultūras vērtības, un līdz ar to viņos notiek «katarse», un dzīvē tie tad var iegūt arī skaidrību un stabilitāti. Tās liriskās dabas, kas nespēj sevi objektīvēt mākslā, tiecas izteikt un realizēt sevi tieši dzīvē, un taisni šos elementus tad arī tautu psihologi apzīmē kā ne sevišķi labvēlīgus stin-gras iekšējās stājas izveidošanai. Lirisms tādā kārtā var būt it kā divpusīgi griezīgs zobens — no vienas puses tas vairāk kā jeb kas, ja to iedvesmē afektīva saistība ar tautu, spēj ierosināt sirdis uz līdzīgu attiecību pret to, bet no otras, ja tas orientēts pretējā virzienā, tas spēj arī vairāk kā jeb kas cits veicināt individa izolēšanos no visām saistībām un tā pievēršanos garīgai klaidonībai. To zināja jau Platons, kas tad arī noteica viņa dalīto attiecību pret dzeju vispārī.

Ja daba tādā kārtā ielikusi vismaz vienai mūsu daļai dvēselē digļus, kas

paši par sevi var būt vērtīgi, bet var vest arī projām no vispārības intere-sēm, tad tālāk jākonstatē, ka likte-nis mums devis arī vēsturi, kas zi-namā mērā varēja veicināt šo digļu spēcīgāku attīstību, vai vismaz ka-vēt pretējo spēju uzplaukumu. To šī vēsture kavēja it sevišķi ar to, ka tā neļāva mūsos plašākos apmēros izveidoties, no vienas puses, valdišā-nas tradīcijām (resp. īpašai augstā-kai šķirai), bet, no otras, — neveici-nāja arī tradīciju labprātīgi pakļau-ties savu pašu tautas locekļu vadībai un vispārī disciplīnai. Pēdējā gad-simtenī mēs dzīvojām svešas lielas tautas perifērijā, un līdzdalība iek-šējā pārvaldīšanas darbā no mums netika prasīta, — no tās pat vairījās. Mēs te ar vieglu sirdi varējām būt revolucionari, nevalstiski, frivoli, in-dividualistīgi — tas kaitēja mūs ap-spiedošai tautai un līdz ar to veici-nāja šīs tautas sairšanu, bet mūsu atbrīvošanās mirkļa tuvošanos. Bet ja nu tagad kāds vēl gribētu arī pa-šu valsti paturēt šos revolucionaris-ma vai frivolitātes paradumus, tad tā būtu rupja situācijas pārprašana, atkarīga no mehāniskas ļaušanās veciem iegūtiem paradumiem. Bet viens otrs defekta gadījums mūsu stājā tieši izskaidrojams ar šo veco paradumu atavismu.

Tālāk vēsturiskiem apstākļiem bi-ja vēl tā svarīgā nozīme, ka tie, ne-atļaudami valstisku aktivitāti, novir-zīja darboties spējīgāko individu ak-tivitāti citā virzienā, līdz ar to pa-nākdami kā to domu tā arī jūtu at-svešināšanos no nacionālās un val-stiskās ideoloģijas. Starp šiem citā-diem virzieniem it sevišķi privili-gēts bija saimnieciskā aktivitāte. Būdami savā vairumā aktivitātes cil-vēki un censoņi un atrazdamies bez tam smagos materiālos apstākļos, lat-vieši pievērsās it sevišķi šī sava ma-terialā stāvokļa uzlabošanai, jo tas jau arī ir priekšnosacījums katram tālākam kulturalam uzplaukumam. Bet nu izrādas, ka cilvēku darbību ļoti lielā mērā ietekmē, tā sauca-mais mērķu heterogonijas likums:

darbības pēdējais un īstais mērķis bieži aizmirstas un par mērķi kļūst tas, kas sākumā bija domāts tikai kā līdzeklis. Ilgstošā piespiestā orientācija uz materialām vērtībām ir neizbēgamā kārtā ietekmējusi latvisko psihi tai ziņā, ka vienā tās pārstāvju daļā tā ir tikusi sašaurināta un kļuvusi materialistīgi ievirzīta. Un tas arī saprotams, jo ja manta, bagātība ir galvenās vērtības, tad viss cits — arī tauta un valsts — nonāk otrā vietā. No šejienes tad dažreiz arī ir nākusi dažu lielveikalnieku žēlošanās par mūsu zemes šaurumu, apgrozījumu mazumu u. t. t., — tā jau veca patiesība, ka kapitalisms tiecas uz internacionalismu.

Vēl kļūmīgākas sekas — tai ziņā, ka tās tvēra jau plašākas aprindas — šai vienpusīgi saimnieciskai orientācijai bija tās, ka arī pret kapitalismu orientētais virziens, proti marksisms, gluži līdzīgā un pat vēl lielākā mērā ir bijis saistīts, kā ar praktisku, tā arī ar teoretisku materialismu. Tā kā marksisms bija savā laikā galvenā revolucionārā kustība, tad liela daļa mūsu revolucionārās inteliģences arī saistījās ar to, un tādā kārtā neizbēgami pārņēma arī tā materialistīgo skatu uz pasauli. Ja arī vēlāk tie atbrīvojās tieši no marksistīgās doktrīnas tezēm, no materialistīgā paseklinātā skata uz pasauli tie pa laikam tomēr vairs valā netiek. Bet tam ir ļoti svarīgas sekas. Materialists vairs nav īsti spējīgs uz idealismu, un nav tā tad arī spējīgs uz īsti dziļu nacionalismu, jo arī tas ir idealisms. Materialistīgs uzskats neizbēgami ved pie garīgo vērtību noliegšanas vai vismaz subordinēšanas citām vērtībām, un līdz ar to tas ved pie skepticisma, pie pesimisma un pie mazzticības. Tiešām, materialistam īstā realitāte jau ir tikai taustamais un tveramais, bet šāda veida realitāte nekad nespēj pilnīgi un dziļāki apmierināt cilvēku. Var pat teikt, ka cilvēkam nav nekas briesmīgāks un nospiedošāks par pilnīgi bezgarīgu pasauli, un tā notiek, ka materialists, vai tas grib vai negrib, agri vai

vēlu, kļūst par nihilistu. Nacionalo stāju tomēr tas nestiprina, jo tā dibinas garīgā saistībā, bet tā nav iespējama bez ticības garam vispāri un tad arī garīgiem spēkiem ārpus cilvēka un bez apziņas, ka cilvēks strādā vienā virzienā ar tiem.

Vislaunākais tomēr varbūt tas, ka tiešā atkarībā no jau aplūkotiem negatīviem faktoriem kā vienā otrā atsevišķā personā, tā dažreiz veselā cilvēku grupā, pie mums bija izveidojies zināms dzīves ideāls, ko var raksturot gan kā anacionalu (bija taču anacionalisms savā laikā ieviests tieši dažu partiju programā), gan kā apolitisku, un šis ideāls — izpauzdamies gan darbos, gan vārdos, gan pat veselās, te maskētās, te nemaskētās doktrīnās, kļuva atkal pats savukārt par vienu no iespaidīgākiem negatīviem faktoriem — par izcilu anacionalisma un apolitisma veicinātāju, nereti aiz pārpratuma kultivēts pat oficiālās mācības iestādēs (piem. liekot bērniem ilgstoši kavēties un tā piesūkties ar attiecīga veida literatūru).

Šai negatīvai tendencei bija divi nozarojumi — viens gāja kolektivistīga internacionalisma virzienā, otrs individualistīgā kosmopolitisma virzienā, bet visai bieži, kaut gan tie pēc būtības pretēji, tie divainā kārtā kombinējās savā starpā. Sakarā ar to tad arī no viena vai otra viedokļa pie mums nereti savā laikā nācās dzirdēt domas, kas mācīja apmēram to, ka nacionalisms ir uzskats, kas brīva gara necienīgs, ka tas nozīmē ieslēgšanos šaurībā, provincialismā u. t. t. Par labu toni tika uzskatīts dižāties ar neatkarību no visa nacionālā, ar nepiedalīšanos nacionālās kulturas veicināšanā, uzstādot sev par uzdevumu izbraukt no šaurā «nacionalisma dīķīša» plašajos internacionalisma okeanos u. tml. dz. No otras puses pie mums atkal ir ticis intensīvi kultivēts individualisms un pat anarchisms, mācot, ka augstākais uzdevums cilvēkam viņa dzīvē ir — piepildīt sevi, realizēt sevi visas snaudošās potences, sevišķi nemaz

nepētijot, kādas tās ir un kā šī realizācija atsauksies uz kopdzīvi. Šī mācība pat stipri izpaudās savā laikā mūsu pedagogu teoretizējumos, atkarībā no vācu pedagogijas tendencēm ap gada simtēna maiņu. Sakarā ar to tad arī pie mums ir ļoti popularizēti ziemeļnieku rakstnieki, piem. Ibsena Brants ir allaž nostādīts par ideālu, un bija laiks, kad nebija ģimnazistes, kuras albumu negreznoja bērnišķīgā devīze, — «visu vai neko». Līdzīgi ir tikuši celti uz pjedestala arī Pers Gints, Gesta Berlīngs u. c., — visi pēc būtības nelīdzsvarotas, anarhistiskas, asocialas personības. Tādā kārtā gan kolektivistīgais materialisms, gan individualistīgais liberalismisms, gan bohēmiskais nihilisms, gan, beidzot — te varētu vēl pieminēt — arī vēl dažāda veida reliģisks sektantisms, ir savā laikā darbojušies, lai vājinātu latvisko kopības garu. Bez šaubām, tagad daudz kas šai ziņā ir grozījies, daudz kas jau pārdzīvots, aizgājis pagātnē, un mēs esam vairāk nobrieduši. Tomēr sekas no visu šo faktoru iedarbības arī vēl tagad manamas, un var droši teikt, ka ja mēs vēl vērojam mūsu stājā kādus defektus, tad tas nav neatkarīgi no šo faktoru iedarbības.

Pacēlas jautājums, ko par visu to teikt un ko darīt. Laimīgā kārtā darbā pret šiem faktoriem atrodas tieši visspēcīgākais ierocis, un, proti, tā ir pati dzīve. Tā ir iznīcinājusi tieši galveno mūsu ienaidnieku — tos vēsturiskos apstākļus, kas kropļoja mūsu nacionālo un valstisko apziņu. Ir jau izaugusi vesela jauna paaudze, kas ir augusi brīva no šīm negatīvām vēsturiskām ietekmēm — un šī paaudze kļūst vienmēr plašāka, bet vecā, kas dažreiz bija kļuvusi iekšēji aizlausta, pamazām noiet no skatuves. Tomēr palauties vienīgi uz laika plūsmu nozīmētu par daudz lielu bezrūpību, jo pašreizējais brīdis ir kritisks un tas metīs nākotnē tālas ēnas.

Jāņem vērā arī, ka zināmas mūsu iedzimtās dabas tendences paliek, tāpat ir vēl spēcīgas praktiskā un teoretiskā materialisma tendences un, kas te mūs visvairāk interesē, vēl pastāv, bieži maskētā un apslēptā veidā arī anacionālā, apolitiskā ideoloģija — bieži pat neapzinoties, ka tā ir tāda. Šī ideoloģija ir dzīva sevišķi tai paaudzē, kas auga vēsturiskos apstākļos, kur tā bija dabiska, un tikai tagad kļuvusi par anachronismu. Kā tas parasti mēdz būt šādā kārtā noteiktās ideoloģijās, daudzi uzskati te ir uzņemti kā nepārbaudītas dogmas, pie kurām turas aiz paraduma un pārpratuma, un, lūk, varētu būt svētīgs darbs mazliet bārbaudīt šo anacionālo dzīves ideālu, kuru mēs arī atzīmējam kā vienu no visai svarīgiem mūsu stāju vājinātājiem faktoriem.

Te nu vispirms daži, varbūt, gribēs iebilst, ka te velti mēģināt ko darīt. Kā jau to māca starp citu vācu filozofs Špenglers, tautas zināmā savas vēstures brīdī sākot zaudēt interesi par valsts un nacionālām lietām, un pārvēršas pelēkā bezkrāsainā masā, līdzīgā Ēģiptes fellachu pūlim, kas domā tikai par savām gluži sīkām personīgām interesēm, bet kas nespēj vairs atliekt saliekto muguru, lai paskatītos uz augšu un redzētu tālāk, un kuriem tāpēc vienalga, kas pār tiem valda un pie kādas tautas tie pieder. Šo pesimistīgo uzskatu var stipri diskutēt jau vispār, bet it sevišķi tas jāatspīd, ja to grib attiecināt uz latviešu tautu. Pie mums jau nevar būt runas par pagurumu, par spēku izsmelšanu, par fellachismu, bet gan vienīgi vēl par zaļumu un brieduma trūkumu. Un tiešām, ja pie mums kādreiz sastopami kosmopolitisma sapņojumi, tad tie īsti nav nekas cits, kā jaunības zaļuma izpausme, izpausme jaunības avanturismam, resp. tieksmei meklēt laimi tālumā un svešās zemēs, naivi iedomājoties, ka tālumā pasaule ir gluži cita un nav padota tai pašai likumībai kā vistuvākā. Kā tas bieži

notiek, attiecīgie cilvēki nemana, ka meklēto laimi tie visdrīzāk varētu atrast tai pašā viņu neievērotā pašu zemē, pašu tautas vidū.

Un te jāsaka, ka tiešām taisnība, varbūt, ir tiem, kas domā, kā, par spīti šķitumam, par nacionālo problematiku pie mums bieži valda vislielākā neskaidrība. Ievirzīti uz sevis piepildīšanas, sevis realizēšanas ideālu, daudzi domā, ka nacionāla saistība vienmēr neizbēgami nozīmē personīgu zaudējumu: Ja ne tieši sevis upurēšanu, tad tomēr savas cieņas un patstāvības noliegšanu, vai vismaz sevis ierobežošanu, — un no tā, lūk, latviešu cilvēks instinkti baidas visvairāk, un šīs bailes tad arī ir īstākais un dziļākais iemesls nacionālās stājas defektiem tur, kur tādi ir.

Pret šo radikāli egocentrisko pasaules izpratni, tad arī būtu visvairāk jākaro, bet tas nav tik viegls uzdevums, jo tai dziļas saknes — to veidojuši visi tie mūsu garīgai attīstībai naidīgie faktori, par kuriem tikko bija runa un kas panākuši, ka pie mums diezgan plaši izplatīta sekla praktiski un teoretiski materialistīga dzīves izpratne. Atkarībā no šīs dzīves izpratnes iedomājas, ka cilvēks nav nekas cits, kā kaut kas līdzīgs ādas maisam un ka viņa esamības sferu noteic viņa ādas virsma. Tā tomēr ir pārāk naīva metafizika: mūsu «es» robežas tomēr nesakrīt nedz ar mūsu ādu, nedz pat ar mūsu uzvalku. Mūsu es'am pieder arī viss tas, kas veidojis to, kas atstājis tajā iezīmi, kas pievērsis sev viņa domas un jūtas un tā licis viņam saistīties tūkstoš pavedienos ar savu apkārtni. Šis tūkstotis dažādo, vienmēr vienreizīgo attiecību, tad arī veido cilvēka personību, un ja no tām viņam kādas atņem vai pārrauļ, tad līdz ar to, tam arī pārgriezts tik pat liels dzīvības arteriju skaits, kas to uzturēja. Tāpēc, piem., ikviena galīga šķiršanās no tuva cilvēka — no drauga vai radnieka, bet it sevišķi, tā šķiršanās uz mūžību, ko sauc par nā-

vi, rada spilgtu tukšuma rašanās un skaidri izjūamu paša personas sašaurināšanās un satura zaudēšanas pārdzīvojumu. Tāpēc kā koks mežā aug saskaņā ar citiem kokiem, te izliecoties, te padodoties uz priekšu, te atpakaļ un dzenot savus zarus tur, kur to atļauj citu koku zari, un tā izaug kā pilnīgi pielāgots tikai savai vietai tā arī cilvēks aug saskaņā un atkarībā no citiem cilvēkiem un, reiz izaudzis, tas pilnīgi iederas vienīgi tai vietā, kurā tas audzis un, zaudējot savu apkārtni un tās noteiktās dvēseles «izliekumus», attiecības un saistības — tas zaudē arī lielāko daļu no sava es un līdz ar to no savas dzīves prieka un vērtības.

Tas viss jāņem vērā, kad izteic novērtējumus par nacionālo Erotu. Cilvēks nav ievietots tautā līdzīgi akmeņiem kaudzē, kur ikvienu no tiem var izņemt un iesviest atkal citā kaudzē, pie kam tas visos apstākļos paliek tas pats. Cilvēks tautā drīzāk pielīdzināms šūņīnai dzīvā organismā, kas atrodas vissarežģītākās attiecībās ar visu kopīgo veselumu, un to nevar izraut no šīm attiecībām bez kā tas nepanāktu, bet ievietojot to citā veselumā, tas deģenerē, kļūst par kaut ko līdzīgu vēža slimībai svešā organismā, kā mēs to bieži arī varam novērot tautu attiecībās. Ar tautu mēs esam saauguši; mēs ne tik vien esam tautas daļa, bet tauta ir arī daļa no mums, un atsacīšanās no tās vienmēr nozīmē arī atsacīšanos no sevis pašā, nozīmē savas dzīves paseklināšanu un degradēšanu zemākā pakāpē. Tāpēc tautas vienmēr izjūt, kā lielu noziegumu pret savām cilvēciskajām tiesībām, ja tām mēģina atņemt vai ierobežot to brīvību: ir jau bijušas daudzas pat gluži primitīvas tautas, kas to instinkti izjutušas tik spilgti, ka labāk gribējušas krist līdz pēdējam vīram nekā atļaut sev atņemt savas dzīves jēgu.

Viss tas rāda, ka savā dziļākā būtībā nacionālā saistība nebūt nav nepieciešamā pretstatā vai opozīcijā personas interesēm. Pareizi izpras-

ta, tā nozīmē virziņš uz personības paplašināšanos, uz atbrīvošanos no egocentrisma un līdz ar to uz augstākas vērtības iegūšanu etiskā plaksnē. Stāvēt par savu tautu var tāpēc tieši visdziļāko personīgo interešu, it sevišķi personīgā lepnuma dēļ, apzinoties sava likteņa solidaritāti ar tautas likteņiem un izjūtot tās godu vai negodu kā savu godu vai negodu. Aizstāvēt savu tautu, patiesībā vienmēr nozīmē aizstāvēt sevi pašu un savas dzīves jēgu.

Bet te, varbūt, aizrādīs, ka šādai nacionalas kustības izpratnei ir zinams priekšsacījums: ir jābūt apziņai par tautiskās saistības vērtību. Bet šī vērtība tāpat kā visas citas vērtības var atklāties tikai tiešā pārdzīvojumā, kas vienmēr ir specifisks jūtu pārdzīvojums. Nacionalā stāja, tā tad galu galā atkarīga no afektīvas saistības ar savu tautu, citiem vārdiem — no nacionalā Erotā, tā spēka, izturības un spilgtuma. Bet Erots, mīlestība, kā katra mīlestība, vienmēr ir zināmā mērā mistiska, tā, kā teologi saka, nāk no Dieva žēlastības. Bet ja nu kāds nejut vērstu uz sevi šo žēlastību, ja tas nejut sevi šo Erotu, kas tad lai saista viņa dzīves jēgu pie viņa tautas?

Šādu gadījumu iespēju nevar noliegt. Galu galā no tiem arī atkarīgi visi nacionalās stājas defekti, tur kur tie konstatējami. Par laimi, normalos apstākļos gan, šādi defekti nevar būt pārāk bieži: daba pati ar savām asinssaitēm un dzīve ar savām tūkstošveidīgām attiecībām parasti spēcīgi piesaista cilvēkus savai tautai. Mūsu nelaime tikai tā, ka pie mums šo saistību izveidošanai ir bijuši dažādi kavēkļi, galvenā kārtā — citu tautu ietekme, kas atsevišķos latviešu individus izolēja no viņu tautas un, vērsot uz tiem savu attiecību taustekļus, mēģināja piesaistīt sev. Jauktas laulības, saimnieciska atkarība no svešniekiem, ilgā prombūtne svešumā, fiziska un garīga klaidonība — šai ziņā ir mums nodarijušas diezgan daudz posta.

Tomēr arī vislaunākos atsevišķos gadījumos stāvoklis nekad nav pilnīgi bez izredzēm. Bez šaubām, vērtības nevar pierādīt, tās var tikai izjust. Bet ir iespējams arī no ārienes atgādināt tās, likt tām pievērst skatus, likt domās kavēties pie tām — un te vienmēr iespējams, ka attiecīgā vērtību sajūta pamostas un pat ļoti spilgti: atcerēsimies kaut tikai Kronvaldu Ati, kas arī bija uzaudzis ļoti nelatviskā apkārtnē. Dažreiz anacionalisms jau atkarājas vienkārši no nezināšanas un domu sekluma, citreiz atkal no primitivisma, no apziņas snaušanas vai no intelektuālas izklaidības, no tā ka doma nekad nav bijusi pievērsusies attiecīgiem objektiem. Te bieži var līdzēt. Vārdi ir nespēcīgi, kad pilnīgi trūkst vai ir izzudusi efektīvā rezonance tam, ko tie saka. Bet ja tā kaut visvājākās aplēpušās, dzirksts veidā vēl uzglabājusies, — tad dažreiz itin viegli likt šai dzirkstij iekvēloties atkal pilnās liesmās. Sevišķa nozīme te var būt dzejniekiem, ja Dieva žēlastība tiem atklājusi sevišķā spilgtumā vērtības, kas veidojušās saistībā ar tautu: apstarodami tās ar skaistuma apmirdzumu, tie var kļūt par īstiem burvjiem un panākt, ka tautai atkal par jaunu atdzimst cilvēki, kas citādi tai varbūt būtu zuduši.

Šai ziņā visiem ir jānoskaidro sev viena centralā atziņa: ikvienam latvietim, it sevišķi, intelligentam, ir jāzina, ka ja tas te šinī zemē dzīvo un strādā un rada vērtības, tad tikai tāpēc, ka ir latviešu tauta un pastāv latviešu valsts. Tikai šeit tas var būt pilnīgs cilvēks, bet visur citur tas ir un būtu tikai otrās šķiras radījums, kam varbūt atļauj pelnīt maizi, varbūt pat labi pelnīt, bet kam neļauj dzīvot pilnīgu cilvēka dzīvi, neļauj brīvi izpaust savas personības dziļākās tieksmes un ilgas — tieksmes dzīvot kopā afektīvā saistībā ar citiem, paša tautas locekļiem un brīvi lemt par saviem likteņiem un pārdzīvot to, ko var pārdzīvot tikai šādā kārtā dzīvojot un lemjot.

Te, varbūt, viens otrs realistīgi noskaņots oponents gribēs aizrādīt, ka tomēr nevajadzētu atstāt neievērotus arī tos visai konkrētos un labi pārbaudītos līdzekļus, saistīt cilvēkus pie kādas lietas, kas ir — laba peļņa, tīkama dzīve, laba kārtība un taml. Bez šaubām, valsts vīri, kas grib laudis ciešāk saistīt pie valsts, zinādami cilvēcisko vājību, vienmēr rūpēsies, cik tas viņu spēkos, arī par šāda veida saistībām, — tikai tās vairs neietilps nacionālā Erola radītās saistībās. Tās dažreiz var gan darboties līdzīgā virzienā un ārēji var būt grūti atšķiramas, bet toties citreiz to atšķirība var spilgti atklāties, jo, izrādas, tās var iedarboties arī pretējā virzienā, tās var kļūt arī nacionālā Erola pārsolitājas, kā tas jau arī nereti, sevišķi agrākos laikos, pie mums ir noticis.

Ārēji atšķirīgs, bet pēc būtības līdzīgs merkantilisms izteicas arī dažreiz dzirdamās valodās, kad piem., saka: «es gan arī būtu liels tautietis, bet tikai, ja tikai viss būtu tā kā es vēlos, bet tagad, lūk, es redzu tādas un tādas vainas u. t. t.» Tā ir mums labi pazīstama formula piekrišanai «par tik, par cik», kura, ja tā apliecina kaut ko, tad vienīgi nacionālās saistības trūkumu. Nacionālai idejai vienmēr jāpiekrīt bez nosacījumiem, jo tai jādibinās šīs idejas noteikto saistību īpatnējās vērtības saskatījumā un pārdzīvojumā. Tālāk, kas attiecas uz nacionālās dzīves iekārtojumu, tad tur, bez šaubām, vienmēr iespējami dažādi uzskati, bet tā jau, tā sakot, iekšēja lieta, kas nedrīkst ietekmēt saistību ar tautu kā kaut ko veselu.

Nepareizs ir arī uzskats, ka garīgam darbiniekam, vienai, vai gleznotājam, vai muzikim, vai rakstniekam nebūtu ko rūpēties par nacionālās stājas stiprināšanu, — pietiekot jau, ja tas pēc iespējas labi dara savu darbu — ar to jau viņš stiprinot nacionālās vērtības un vairāk prasīt no tā būtu jau ļauni. Bez šaubām, tas jau būtu ērti un labi, ja

tā pietiktu katram, tikai labi darīt savu darbu, — pārliecībā, ka ar to jau tad arī sadzīves iespēja garantēta. Tāda jau tiešām ir individualistīgā anarchisma doktrīna, kas arī turas pie šāda pat optimistīga uzskata.

Par nelaimi, dzīve nav attaisnojusi šo ērto optimismu. Izrādas, ka nepietiek sēdēt ziloņkaula tornī un priecāties par pasauli un darīt savu personīgo darbu vai darbiņu, jo tā mierīgi sēdot, var notikt, ka gan apašzemes straumes, gan «ļauri cilvēki» noārda torņa pamatus un tas var pēkšņi sagāzties. Tā iznāk, ka bez rūpēm par savu darbu neviens tomēr nav atbrīvots arī vēl no rūpēm par šī darba iespējamības nodrošināšanu. Tas, bez šaubām, nav diezcik patīkami, un izpaust šīs rūpes darbā ir pat savā ziņā nepopulārs un melns darbs, kuru grūti izdarīt tā, lai visi būtu apmierināti. Te jānolaižas no torņa augstumiem, te jārunā un jādara dažreiz diezgan nepopulāras un neinteresantas lietas, — katrā ziņā te jāatsakas no cēlās, bet reizē tukšās plašuma un dziļuma pozas, kas nostājas pāri visām konkrētām saistībām, — un tas, bez šaubām, nav vienmēr patīkami. Bet tādi nu reiz ir nosacījumi cilvēcīgai dzīvei, kas bez cīņas pret negatīviem spēkiem nevar pastāvēt.

Nebūtu arī pareizi, lai izvairītos no šī cīņas un melnā darba pienākuma, vienkārši mēģināt noliegt pašas problemas, pašas cīņas un darba vajadzības pastāvēšanu un teikt, ka pie mums viss vislabākā kārtībā, — tā kā visi var mierīgi likties uz auss un priekš iemigšanas, pat vēl bargi pakritizēt ziloņkaula torņa sargus, kuri jau, liekas, pēc būtības nevar citādi rīkoties kā tikai aplam. Pašapmierinātība jau reizēm, varbūt, ir diezgan vērtīga lieta, bet tikai tā nedrīkst tomēr būt pārāk vieglprātīga, nedrīkst aptumšot skatu un ierosināt uz bezdarbību, — jo tad tā drīz var apsviesties savā pretstatā. Ja arī mūsu stājā nav pamata sevišķām bažām, tad tomēr neviens, kas grib būt

patiess, nevar likt roku uz sirds un teikt, ka tā ir bez defektiem un ka nav nekas jādara, lai šie defekti neizpatītos un nepaliktu smagāki. Mūsos vēl daudz pasivitātes, vēl daudz nacionalā ziņā snaudošu, nepamodušos dvēseļu. Tāpat no otras puses, viena otra no personām, kurām pienāktos šīs snaudošās dvēseles modināt, nedara to un izvairas teikt kaut ko nepopulāru, kaut ko, kas varētu publikai būt nepatīkams, piem., kas nozīmētu glēvuma noraidīšanu un būtu prasība pēc stingrākas stājas ieņemšanas. Citus atkal par daudz viegli suģestē liels spēks un skaits un dārdoņa, un tie viegli kļūst pesimisti. Vēl citi atkal par daudz prātīgi, par daudz lieli aprēķinātāji, un kā viena tā otra dispozīcija veicina par daudz lielas pielāgošanās tieksmes visiem apstākļiem, tā kā daži gatavi jau liekt muguras, tikai vēl viņu fantāzijā iedomātām nastām. Tautām dažreiz nāk par labu, ja tās nav pārāk prātīgas, ja tās stūrgalvīgi un fanatisti tic savai lietai par spīti visiem prātīgiem aprēķiniem un pierādījumiem: šāda ticība, piem., savā laikā glāba Poliju, kad to bija sadalījuši spēcīgie kaimiņi un uzturēja tautā dzīvu nacionalu garu vairāk kā gadu simteni. Tā arī mūsu dienās tautu likteņi galu galā visvairāk atkarājas no ticības, kas tajā

valda, un tā atkal no viņas gara spēcīguma, no spējas nevis pasīvi padoties realitātei, bet pārveidot to pēc saviem ideāliem.

Nekas neapdraud tautas vairāk kā mazticība, kā auksta sirds, kā aprēķins, kā rezervēšanās visiem gadījumiem. Mūsu un citu mazo tautu stājai jābūt līdzīgai to karaspēku stājai, kas nodedzinājusi aiz sevis visus tiltus un tad zina, ka atkāpšanās nevar būt un tādēļ arī nebūs.

Tagad ir pienācis laiks, kur cīņa par tautas ideju jāpārnes atkal it sevišķi garīgā plāksnē, psiholoģijā. Tāpēc te tad arī sevišķa loma piekrīt inteliģencei, kā garīgo ieroču cilātājai. Mūsu liktenis tagad ir cieši saistīts nevis ar mūsu skaitu vai fizisko lielumu, bet ar mūsu garīgo spēku un garīgo lielumu. Inteliģencei jārada tāda garīgās ticības atmosfera, kas apņemtu visu tautu un kas tad darbotos kā spēcīga garīga vara arī uz tiem, kuru gars būtu vājāks. Mums jāizkopj it sevišķi iekšējas pretestības spēja pret visāda veida ārēju suģestiju un jābūt savā iekšienē, savā ticībā sev, un savā vērtības apziņā, nepiekāpīgiem un cietiem kā tēraudam, — tad nekas nekādos apstākļos mums nevar kaitēt un mūsu liktenis vienmēr paliks mūsu pašu rokās.

$[0, 15]$

97-0

33

- 8. MAI 1940

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA



0304014361

97-0
33